4. అమ్మ జ్ఞాపకాలు

- టి. కృష్ణమూర్తి యాదవ్

బొమ్మనుచూడండి - ఆలోచించండి - మాట్లాడండి

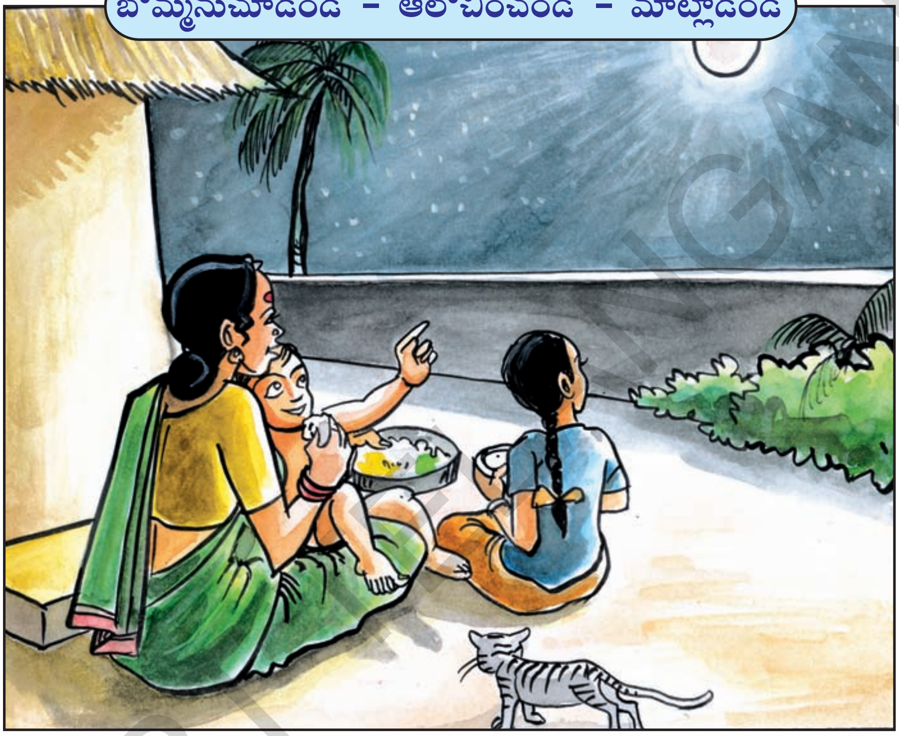

M7J2V6

ప్రశ్నలు

1. పై బొమ్మలో ఎవరెవరున్నారు?
2. అమ్మ ఏం చేస్తున్నది?
3. పిల్లలకోసం అమ్మ ఏయే సేవలు చేస్తుంది?
4. మీరు మీ అమ్మకోసం ఎప్పుడెప్పుడు, ఎటువంటి సేవలు చేశారు?
5. మీరు మీ అమ్మకోసం ఏమైనా చేసినపుడు ఎట్లా అనిపించింది?

పాఠం ఉద్దేశం

అమ్మంటే ప్రేమ. అమ్మంటే ఆప్యాయత. అమ్మంటే అనురాగం. అమ్మ నిరంతరం తన కుటుంబం కోసం సేవలు చేస్తుంది. దేవుడు అంతట ఉన్నాడని చాటడానికి అమ్మను సృష్టించాడు. అనురాగమూర్తి అయిన అమ్మ జ్ఞాపకాలు నెమరేసుకుంటూ అమ్మ సేవలను, అమ్మ ప్రాధాన్యాన్ని, విలువను తెలుపడమే ఈ పాఠం ఉద్దేశం.

SCERT TELANGANA

పాఠ్యభాగ వివరాలు

ఈ పాఠం వచన కవిత ప్రక్రియకు చెందినది. తెలుగులోనికి వచన కవిత ఆంగ్ల సాహిత్య ప్రభావంతో వచ్చింది. ఆంగ్లంలో దీనిని 'Free Verse' అంటారు. పద్యగేయాల్లో ఉండే ఛందస్సు, మాత్రాగణాల నియమం లేకుండా స్వేచ్ఛగా భావయుక్తంగా వాక్యాలతో ఉంటుంది. దీనిని 'వచన కవిత'గా పిలుస్తున్నాం.

ఈ పాఠం కృష్ణమూర్తి యాదవ్ రచించిన 'శబ్నం' కవితా సంపుటిలోనిది.

కవి పరిచయం

1940-2004

సామాన్యుని ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలను అక్షరాల్లోకి పొదిగి, సామాన్య ప్రజల భాషలో కవిత్వం రచించిన కవి టి. కృష్ణమూర్తి యాదవ్. వరంగల్ అర్బన్ జిల్లా, భీమదేవరపల్లి మండలం, కొత్తపల్లి గ్రామానికి చెందిన ఈయన తెలంగాణ భాషలో యాసలో వచనకవిత్వం రాసిన కవులలో ఒకడు.

తన తొలి కవితా సంపుటి 'తొక్కుడు బండ' తో సాహితీ క్షేత్రంలో ప్రవేశించాడు. 'శబ్నం' వీరి రెండవ కవితాసంపుటి. గ్రామీణ జీవితానుభవాలు, మధ్యతరగతి జీవన చిత్రణను తన కవిత్వంలో చొప్పించాడు. సరళమైన వచనాభివ్యక్తి, నిరాడంబరమైన శైలి కృష్ణమూర్తి యాదవ్ ప్రత్యేకత.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- ★ పాఠంలోని బొమ్మలను చూడండి. పాఠం ముందున్న ప్రవేశిక చదువండి. పాఠంలోని విషయాన్ని ఊహించండి.
- ★ పాఠాన్ని చదువండి. అర్థంకాని పదాలకింద గీతలు గీయండి.
- ★ అర్థంకాని పదాలను, వాక్యాలను గురించి మీ మిత్రులతో చర్చించండి.
- ★ పాఠ్యపుస్తకం చివరన ఉన్న 'పదాలు - అర్థాలు' పట్టిక చూసి, తెలియని పదాలకు అర్థాలను తెలుసుకొండి.

ప్రవేశిక

అమ్మంటే ఆత్మీయత అనురాగాల కలబోత. అమ్మ మంకు చేసే పిల్లవాడికి చందమామను చూపిస్తూ గోరుముద్దలు తినిపిస్తుంది. అమ్మ గొప్పతనం మాటలకందనిది. కుటుంబంకోసం అమ్మ పడే తపన, ఆరాటం అనితరసాధ్యం. అమ్మ జ్ఞాపకాలను హృదయానికి హత్తుకునేవిధంగా కవి ఎట్లా వర్ణించాడో చూద్దాం.

SCERT TELANGANA

I

అమ్మ ముగ్గులేస్తే
ప్రాంగణం అద్దకపు చీరలా కన్పించేది
చాయ నలుపు కోలముఖం అమ్మ నవ్వుతున్నప్పుడు
పండ్లు పాలబలపాల్లా కన్పించేవి
మాకు పడిషంపట్టి జ్వరమొచ్చినపుడు
అమ్మ ఇంటినే హాస్పిటల్‌గా మార్చేది
తానే నర్సయి మంచాల చుట్టూ తిరుగుతూ
ఆయుర్వేదపు మందుబిళ్ళలేస్తూ ఉండేది
పొద్దున్నే అయ్య
దొరల బర్లపాలు పిండేవాడు
కాలుష్య నిర్మూలన కార్యకర్తలా
అమ్మ కొట్టంలో పెండకళ్ళు తీసేది
దూడల నోళ్ళు కొట్టి పితికినపాలు
ఆస్థానపు తెల్లకుందేళ్ళు తాగేవి
అమ్మ ముక్కుకు ముక్కుపోగు
ఆకాశానికి అత్తుకున్న నెలవంకలా ఉండేది.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

★ అమ్మ ముగ్గులేస్తే వాకిలి అద్దకపు చీరలా ఉందనడంలో కవి ఆంతర్యమేమిటి?
★ అమ్మను నర్సు అని కవి ఎందుకన్నాడు?
★ ఇంటిని హాస్పిటల్‌గా మార్చటం అంటే మీకేమర్థమైంది?
★ ఆస్థానపు తెల్లకుందేళ్ళు అని కవి ఎవరిని ఉద్దేశించి అన్నాడు? ఎందుకు?

తెలంగాణ ప్రభుత్వంచే ఉచిత పంపిణీ 2021-22
SCERT TELANGANA

II

జమీందారు ఇండ్లముందు కుందెనలో వడ్లు పోసి
రోకలితో దంపుతున్నప్పుడు మద్దెల దరువులిన్పించేది
అమ్మ ఒడిలో సోలెడు నూకలేసుకొని ఇంటికి వచ్చేది
గోవుల పక్కన ల్యాగల్లా ఇంటిముందు ఆడుకునేవాళ్ళం
అమ్మ ముక్కుపుల్ల వరహావతారం
ముట్టెమీద ఎత్తిన భూగోళంలా కన్పించేది
చెవుల గెంటీలు
గడియారంలోని పెండ్యూలంలా ఊగేవి
అమ్మ అంబలి తాగి కొడవలి పట్టుకొని కోతలకు పోయేది
కాల్వగట్ల పొంటి కాళ్ళు కడుక్కొని
శ్రమను మరచి ఊళ్ళోకి వచ్చే అమ్మకు
కేరింతలు కొడ్తూ ఎదురేగేవాళ్ళం
గుమ్ముల్లో వడ్లున్నట్టే మాకోసం
అమ్మ ఒడిలో పల్లికాయలు, పెసరుకాయలు దొరికేవి
అమ్మకు కాళ్ళకడియా లేసుకోవడం
కంచు మట్టెలు తొడుక్కోవడమంటే చాల ఇష్టం
అమ్మ ఎప్పుడూ పట్టుచీరలు కట్టుకోనూ లేదు
పరుపుల్లో నిద్రపోనూ లేదు
నులక మంచంమీద నిద్ర
చేనేత చీరలతోనే కాలం గడిపేది
సెలవుల మీద ఊళ్ళోకి వచ్చినపుడు
తేనెటీగల్లా అమ్మ జ్ఞాపకాలు
నా చుట్టూ ముసురుతాయి.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

- అమ్మ పొద్దంతా ఎవరి కోసం కష్టపడుతుంది? మీకెట్లాంటి సేవలు చేస్తుంది?
- మీరు కేరింతలు కొడుతూ ఏయే సందర్భాల్లో ఆనందంగా ఉంటారు?
- అమ్మ జ్ఞాపకాలు తేనెటీగల్లా ముసురుతాయి అనడంలో కవి ఆంతర్యమేమిటి?

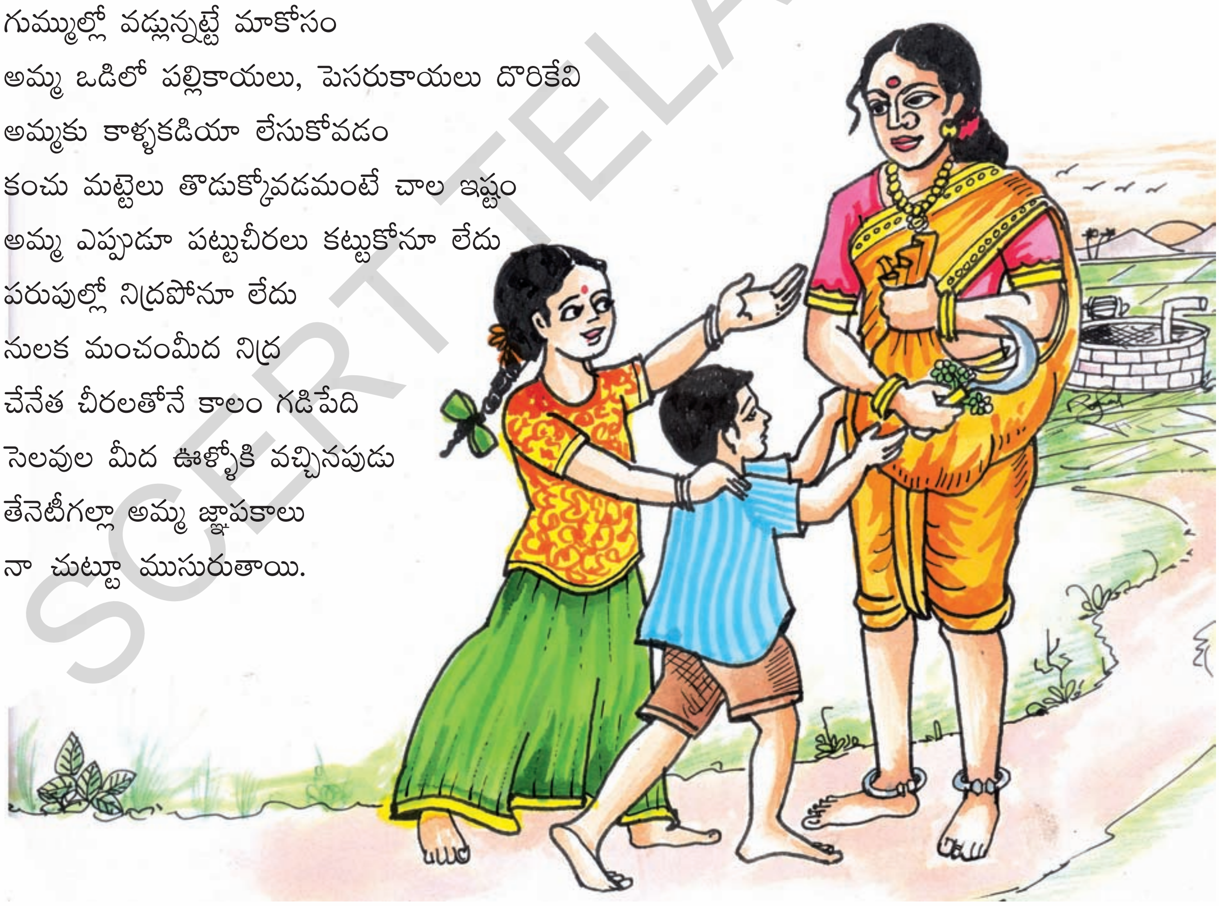

SCERT TELANGANA

సారాంశం

అమ్మ వాకిట్లో ముగ్గులేస్తే రంగులద్దిన చీరలా కనిపించేది. అమ్మ నవ్వినప్పుడు పండ్లు పాల బలపాల్లా (తెల్లగా) కనిపించేవి. పిల్లలకు జలుబు చేసినప్పుడు, జ్వరం వచ్చినప్పుడు అమ్మ ఇంటినే దవాఖానాగా మార్చి మంచాల చుట్టూ తిరుగుతూ ఒక నర్సుగా మారి మందుబిళ్ళలు వేసేది. (ఇక్కడ అమ్మ ముగ్గులను అద్దకపు చీరతో పోల్చడం పండ్లను పాలబలపాలతో పోల్చడం కవి ఊహాశక్తికి నిదర్శనం.)

అయ్య పొద్దున్నే దొరల బర్లకాడికి పోయి పాలుపిండేవాడు. దొర కొట్టంలో అమ్మ పెండ తీసేది. లేగదూడలు తాగకుండా వాటి నోళ్ళు కట్టి పితికిన పాలు దొరల బిడ్డలు తాగేవాళ్ళు. (దొరల బిడ్డలను తెల్లకుందేళ్ళతో కవి పోల్చాడు.) అమ్మ పెట్టుకున్న ముక్కుపోగు ఆకాశానికి హత్తుకున్న నెలవంకలా అర్ధచంద్రాకారంగా వుండేది. భూస్వాముల ఇండ్లముందు కుందెనలో పోసి వడ్లను దంచుతున్నప్పుడు ఆ చప్పుడు మద్దెల మోతగా వినిపించేది. అమ్మ రోజంతా పనిచేసి సోలెడు నూకలను చీరకొంగున మూటగట్టుగొని ఇంటికి వచ్చేది. అమ్మ వచ్చేసరికి పిల్లలు ఇంటిముందు ఆడుకునేవాళ్ళు. అమ్మ పెట్టుకున్న ముక్కుపుల్ల వరాహావతారంలో (విష్ణువు) ముట్టెమీద ఎత్తిన భూగోళంలా కనిపించేది. అంటే కవి అమ్మను అవతారమూర్తిగా భావించాడని, అమ్మ పెట్టుకున్న గెంటీలు (గంటీలు) గడియారంలో లోలకంలాగ ఊగేవని చెప్పడం కవి నిశిత పరిశీలనకు దర్పణం. అమ్మ అంబలి తాగి, కొడవలి పట్టుకొని, కోతలకు పోయి మళ్ళీ వచ్చేటప్పుడు కాల్వగట్ల పొంటి కాళ్ళు కడుక్కొని పొద్దంతా చేసిన కష్టాన్ని మరచిపోయి ఊళ్ళోకి వచ్చేది. అమ్మ వస్తుంటే పిల్లలు ఎగురుతూ, దుంకుతూ అరుపులతో ఎదురేగేవాళ్ళు. అమ్మ ఒడిలోని పల్లికాయలు, పెసరకాయలు తీసుకొని పిల్లలు సంతోషంగా తినేవాళ్ళు. కవి అమ్మ ఒడిని గుమ్మితో పోల్చాడు. అంటే గుమ్మిలో ఎప్పుడూ ధాన్యం నిల్వ ఉంటుంది. (అమ్మ ఒడినుంచి ఎన్ని తీసుకున్నా ఇంకా ఎన్నో మిగిలే ఉంటాయని కవి భావన.)

అమ్మకు కాళ్ళకు కడియాలు వేసుకోవడం, మట్టెలు తొడుక్కోవడం చాలా ఇష్టం. అమ్మ ఎప్పుడూ పట్టుచీరలు కట్టలేదు, పరుపుల్లో నిద్రపోలేదు. నేతచీరలు కట్టేది. నులకమంచంమీద నిద్రపోయేది. సెలవులకు ఊళ్ళోకి వచ్చినపుడు తేనెతుట్టె చుట్టూ ముసిరే తేనెటీగల్లా అమ్మ జ్ఞాపకాలు ముసురుతున్నాయి. ఇట్లా అనడంలో కవి ఉద్దేశం తేనెటీగలు మధురసం కోసం పూలచుట్టూ తిరిగినట్లు అమ్మ జ్ఞాపకాల మాధుర్యం మనసు చుట్టూ ముసురుతుంది. ఈ కవిత 'అమ్మను ఎప్పటికీ మరచిపోలేం' అని తెలియజేస్తున్నది.

ఇవి చేయండి

J7L7J9

I విని, అర్థం చేసుకొని, ఆలోచించి మాట్లాడడం

1. అమ్మ జ్ఞాపకాలను కవి గుర్తుకు తెచ్చుకున్నాడు కదా! మీరు మీ అమ్మ గురించి చెప్పండి.
2. మీరు మీ అమ్మను సంతోషపెట్టడానికి ఏమేమి చేస్తారు?

SCERT TELANGANA

II ధారాళంగా చదువడం - అర్థం చేసుకొని ప్రతిస్పందించడం

1. పాఠం చదువండి. వివిధ అంశాలను కవి ఎట్లా పోల్చాడో పట్టికలో రాయండి.

	అంశం	పోలిక
ఉదా॥	ముగ్గులేసిన ప్రాంగణం	అద్దకపు చీర

2. కింది పేరా చదివి ఇచ్చిన ప్రశ్నలకు సమాధానాలు రాయండి.

ధర్మం మూర్తీభవించిన శ్రీరాముణ్ణి తీర్చిదిద్దింది తల్లి కౌసల్యే. లవకుశులు వీరులుగా, శూరులుగా, పరాక్రమశీలురుగా తయారైంది తల్లి సీతమ్మ శిక్షణలోనే. కాలినడకన ఆసేతు హిమాచలం పర్యటించి, అద్వైత సిద్ధాంతాన్ని బోధించి, దేశ సమైక్యతను సమగ్రతను కాపాడిన ఆదిశంకరులు కూడ తల్లి ఆర్యాంబ ఒడిలోనే పెరిగి పెద్దవాడయ్యాడు. భారతజాతికి గర్వకారణమైన వీరుడుగా, శూరుడుగా, పేరు ప్రఖ్యాతులనందుకొనిన వీరశివాజీ తనతల్లి జిజియాబాయి చేతులలోనే పెరిగి పెద్దవాడయ్యాడు. ఒక సామాన్య బాలునిలో నైతిక, ధార్మిక, ఆధ్యాత్మిక, దేశభక్తి భావాలను నాటి, పెంచి, పోషించి గాంధీని మహాత్మునిగా రూపొందించగలిగింది ఆయన మాతృమూర్తి పుతిలీబాయి. ప్రపంచచరిత్రను సునిశితంగా పరిశీలిస్తే ఒక వాస్తవం తేటతెల్లమౌతుంది. జాతి గర్వించదగిన వీరులను, శూరులను, మహనీయులను, మహాపురుషులను, ప్రవక్తలను, సంఘసంస్కర్తలను, జ్ఞానులను, యోగులను రూపుదిద్దగల్గిన శిల్పులు మాతృమూర్తులేనని స్పష్టమవుతున్నది.

అ. సీతమ్మ లవకుశులను ఎట్లా తీర్చిదిద్దింది?

ఆ. ఆదిశంకరుల తల్లి పేరేమిటి?

ఇ. శివాజీని జిజియాబాయి ఎట్లా పెంచింది?

ఈ. గాంధీని మహాత్ముడిగా తీర్చిదిద్దింది ఎవరు?

ఉ. జాతి గర్వించదగిన మహనీయులను రూపుదిద్దిన మహాశిల్పులు ఎవరు?

III స్వీయరచన

1. కింది ప్రశ్నలకు ఐదేసి వాక్యాల్లో జవాబులు రాయండి.

అ. ఈ పాఠం రాసిన కవి గురించి సొంతమాటల్లో రాయండి.

ఆ. 'కాలుష్య నిర్మూలన కార్యకర్తగా అమ్మ పనిచేసింది' అని అనడంలో కవి ఉద్దేశం ఏమిటి?

ఇ. మీ అమ్మ ఇష్టాలను గురించి మీ సొంత మాటల్లో రాయండి.

ఈ. అమ్మ చేసే పనుల్లో మనం కూడా ఎందుకు సహాయం చేయాలి?

2. కింది ప్రశ్నకు పది వాక్యాల్లో జవాబు రాయండి.

అమ్మ గొప్పతనాన్ని మీ సొంతమాటల్లో రాయండి.

SCERT TELANGANA

IV సృజనాత్మకత / ప్రశంస

అమ్మ గొప్పతనం తెలిపేటట్లు చిన్న కవిత రాయండి.

V పదజాల వినియోగం

1. కింది వాక్యాల్లో గీతగీసిన పదాలకు సరైన అర్థాలు గుర్తించండి.

1. జెండావందనం రోజు మా పాఠశాల ప్రాంగణాన్ని ముగ్గులతో అలంకరిస్తాం. ( )
   అ) బయట ఆ) లోపల ఇ) ముంగిలి ఈ) ఇంటిలో
2. మా ఊరిలో వస్త్రాలపై అద్దకం చేసేవారు ఉన్నారు. ( )
   అ) గోడకు వేసే సున్నం ఆ) బట్టలకు రంగు వేసే విధానం
   ఇ) రంగు వేయడం ఈ) రంగు తీసివేయడం
3. బాసర పుణ్యక్షేత్రం గోదావరి గట్టున ఉంది. ( )
   అ) కట్ట ఆ) గోడ ఇ) తీరం ఈ) దూరం

2. కింద గీతగీసిన పదాలకు పర్యాయపదాలు రాయండి.

అ. కంచు మోగునట్లు కనకంబు మోగునా?

ఆ. కుందేలు ఉపాయంతో అపాయాన్ని జయించింది.

ఇ. ఆవు అంబా అని పిలిస్తే దూడ గంతులు వేసుకుంటూ వచ్చింది.

3. కింద గీతగీసిన ప్రకృతి పదాలకు వికృతిపదాలు, వికృతి పదాలకు ప్రకృతి పదాలు రాయండి.

అ. కుల్యలో కాగితపు పడవలు వేసి పిల్లలు ఆడుకుంటున్నారు.

ఆ. ఆకాశంలో పక్షులు స్వేచ్ఛగా ఎగురుతున్నాయి.

ఇ. శ్రావ్య మొగము ఎంతో అందంగా ఉంది.

VI భాషను గురించి తెలుసుకుందాం

1. కింది పదాలను విడదీయండి.

అ. అతడెక్కడ = ... + ...

ఆ. బొమ్మనిచ్చెను = ... + ...

ఇ. మనిషన్నవాడు = ... + ...

2. కింది పదాలను కలపండి.

అ. మేన + అల్లుడు = ...

ఆ. పుట్టిన + ఇల్లు = ...

ఇ. ఏమి + అంటివి = ...

SCERT TELANGANA

ఉత్వసంధి

❖ **కింది పదాలను గమనించండి.**

అ. రాముడు + అతడు = రాముడతడు = ఉ + అ = అ

ఆ. సోముడు + ఇతడు = సోముడితడు = ఉ + ఇ = ఇ

ఇ. మనము + ఉంటిమి = మనముంటిమి = ఉ + ఉ = ఉ

ఈ. అతడు + ఎక్కడ = అతడెక్కడ = ఉ + ఎ = ఎ

మొదటి పదంలోని చివరి అచ్చు 'ఉ', రెండవ పదంలోని మొదటి అచ్చుతో కలిసినపుడు మొదటి పదంలోని అచ్చు (ఉ) లోపిస్తుంది. రెండో పదంలోని మొదటి అచ్చు అట్లాగే నిలిచి ఉంటుంది. అనగా ఉకారం మీద ఏదైనా అచ్చు వచ్చి చేరితే సంధి తప్పక జరుగుతుంది. దీనినే 'ఉత్వసంధి' అంటాం.

'ఉ'కారాన్ని ఉత్తు అంటారు.	ఉత్తునకు అచ్చుపరమైతే సంధి తప్పక జరుగుతుంది.

3. కింది పదాలను కలిపి రాయండి.

అ. చెట్టు + ఎక్కి = ...

ఆ. వాడు + ఎక్కడ = ...

ఇ. ఎదురు + ఏగి = ...

4. కింది పదాలను విడదీయండి.

అ. నూకలేసుకొని = ... + ...

ఆ. చూరెక్కి = ... + ...

ఇ. ఎట్లున్నది = ... + ...

ప్రాజెక్టుపని

ఒకరోజు ఉదయం నుండి రాత్రి పడుకునే వరకు అమ్మను గమనించండి. ఏమేమి పనులు చేసింది? ఆయాపనులు చేసేటప్పుడు ఆమె ఎట్లా ఉన్నది? మీకేమనిపించింది? ఈ వివరాలతో నివేదిక రాయండి. తరగతిలో ప్రదర్శించండి.

నేనివి చేయగలనా ?

★ అమ్మ గురించి, అమ్మను సంతోషపెట్టడం గురించి మాట్లాడగలను. అవును / కాదు

★ పాఠం ఆధారంగా పోలికలను పట్టికలో రాయగలను. అవును / కాదు

★ అమ్మ గొప్పదనం గురించి సొంత మాటల్లో రాయగలను. అవును / కాదు

★ అమ్మ చేసే పనులు/సేవలు/వాటిగొప్పదనం ఆధారంగా కవిత రాయగలను. అవును / కాదు

సూక్తి

ఆకాశంకన్నా ఎత్తు, సముద్రంకన్నా లోతైనది అమ్మ హృదయం.
అమ్మ ముందు ఎవరెస్టు శిఖరమైనా తలవంచి తీరుతుంది.

SCERT TELANGANA

చదువండి - తెలుసుకొండి

పోతన రచించిన భాగవతమంతా భక్తిసుధార్ణవమే. తేటతెలుగుదనం, రమణీయ ఆలంకారికత, ధారాశోభితమైన పద్యశైలితో అలరారే పోతన పద్యాలు ప్రజల నాల్కలపై నాట్యమాడుతూనే ఉన్నాయి. అటువంటి పద్యాలలో మచ్చుకు...

మ॥ సిరికిం జెప్పఁడు; శంఖచక్ర యుగముం జేదోయి సంధింప ఁడే
పరివారంబును జీర ఁడభ్రగపతిం బన్నింప ఁడాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లముఁ జక్క నొత్తఁడు వివాద ప్రోత్థిత శ్రీకుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడఁడు గజప్రాణావనోత్సాహియై! (స్కం. **8-96**వ పద్యం)

భావం : గజరాజు ప్రాణాలను కాపాడాలనే ఉత్సాహంతో విష్ణువు లక్ష్మీదేవికి చెప్పలేదు. శంఖ చక్రాలను చేతులలోనికి తీసుకోలేదు. సేవకుల నెవరినీ పిలువలేదు. గరుడవాహనం సిద్ధపరచుకోలేదు. చెవిలోని తామర దుద్దువరకూ జారిన జుట్టుముడిని కూడా చక్కదిద్దుకోలేదు. వెళ్ళే తొందరతో లక్ష్మీదేవి పైటకొంగును కూడా వదిలిపెట్టడం మరిచాడు.

శా॥ ఇంతింతై, వటుఁ డింతయై, మఱియుఁ దానింతై, నభోవీథిపై
నంతై, తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై, ప్రభారాశిపై
నంతై, చంద్రుని కంతయై, ధ్రువునిపై నంతై, మహర్వాటిపై
నంతై, సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంతసంవర్ధియై (స్కం. **8-622**వ పద్యం)

భావం : (బలిచక్రవర్తి మూడడుగుల నేలను వామనుడికి ఇస్తానన్నాడు. ఆతర్వాత వామనుడు కొద్దికొద్దిగా ఎదిగాడు.) ఇంతవాడు అంతవాడయ్యాడు. అంతవాడు మరింత వాడయ్యాడు. క్రమక్రమంగా పెరిగిపోతున్నాడు. వరుసగా ఆకాశం కంటె మేఘమండలంకంటె, వెలుగులరాశికంటె పైకి పెరిగాడు. చంద్రునివరకూ, ధ్రువతారవరకూ మహర్లోకంవరకూ ఆపైన సత్యలోకంవరకూ పెరుగుతూ బ్రహ్మాండమంతా నిండిపోయాడు.

ఉ॥ అన్నము లేదు, కొన్ని మధురాంబువు లున్నవి; ద్రావుమన్న; రా
వన్న, శరీరధారులకు నాపద వచ్చిన వారి యాపదల్
గ్రన్నన మాన్చి వారికి సుఖంబులు సేయుటకంటె నొండు మే
లున్నదె? నాకు దిక్కు పురుషోత్తముఁ డొక్కడ సుమ్ము పుల్కసా! (స్కం. **9-648**వ పద్యం)

భావం : "ఓ అన్నా! అన్నం లేదుకాని తియ్యటి నీళ్లు ఉన్నాయి. దగ్గరకు రా! దప్పిక తీరేటట్లు త్రాగు. తోటి దేహధారులకు ఆపద కలిగితే వెంటనే వారి కష్టాలను పోగొట్టి వారిని ఆదుకోవడం కంటే మానవులకు వేరే పరమార్థం ఉన్నదా? ఆ పురుషోత్తముడు ఒక్కడే నాకు దిక్కు!"

ఉ॥ నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబుల వాఁడు కృపారసంబు పైఁ
జల్లెడివాఁడు మౌళి పరిసర్పిత పింఛమువాఁడు నవ్వు రా
జిల్లెడు మోము వాఁడొకడు చెల్వల మానధనంబుఁ దోచెనో
మల్లియలారా! మీ పొదలమాటున లేఁడు గదమ్మ చెప్పరే? (స్కం. **10-1011**వ పద్యం)

భావం : నల్లనివాడూ కమలములవంటి కన్నులు గలవాడూ కరుణారసము చిందించేవాడూ సిగపై వ్యాపించిన నెమలిపింఛం కలవాడూ చిరునగవు చెలువారే మొగము గలవాడూ అయిన ఒకానొకడు, మానినుల మానధనం దోచి తెచ్చినాడు. ఓ మల్లెతీగలారా! మీ పొదలమాటున లేడుగదా! ఉన్నట్లయితే కొంచెం చెప్పండమ్మా!

SCERT TELANGANA

కొన్ని తెలంగాణ పదాలు

కందిలి	-	లాంతరు	తిర్లమర్ల	-	వెనుకది ముందుకు, ముందుది వెనుకకు
గోందు	-	జిగురు			
జిమ్మలు	-	చేపలు	ఎల్లెల్కల	-	వెల్లకిల
లగాంచి	-	బలంగా	అమడలు	-	కవలలు
ఆపతి	-	కష్టం	దూప	-	దప్పిక
ఉరుకు	-	పరుగు	దేవులాడు	-	వెతుకు
రికాం	-	తీరిక	తక్కెడ	-	త్రాసు
దడి	-	కంచె	దురస్తు	-	బాగుచేయు
మునుపు	-	క్రితం	తపుకు	-	మూత
సొక్కం	-	మంచి, నిజాయతి	బుగులు	-	భయం
అల్కగా	-	తేలికగ	చెండు	-	బంతి
ఉసికె	-	ఇసుక	పుడా	-	పాకెట్
బుక్కు	-	తిను	కారటు	-	ఉత్తరం
సందుగ	-	పెట్టె	అగడు	-	అత్యాశ
బోళ్ళు	-	వంటగిన్నెలు	సైసు	-	ఉండు
బయాన	-	ముందు ఇచ్చే డబ్బు (అడ్వాన్సు)	కొప్పెర	-	వేడినీళ్ళ కాగు
			తంతె	-	మెట్టు
యారాలు	-	తోడికోడలు	కాపాయం	-	పొద్దుపు

SCERT TELANGANA

కొన్ని తెలంగాణ సామెతలు

అంతంత బీరకాయ కద్దసేరు మసాల.
దంచిందానికి బుక్కిందే కూలి.
ఉపాసముంటె అప్పుదీరది. ఊపిరితో బొర్ర పెరగది.
ఎంగిలికెగ్గులేదు తాగుబోతుకు సిగ్గులేదు.
పొత్తులపని సుఖం. ఒంటిగ తిండి సుఖం.
పగటిముచ్చట పనికిచేటు. రాత్రిముచ్చట నిద్రకుచేటు.
నాభికాడ చల్లబడితే నవాబుతోని జవాబియ్యచ్చు.
నాలుకమీద కాదు కడుపులుండాలె.
నాగుబామంత కోపం జెర్రిపోతంత పిరికి.
ధైర్యం దండిది చేయి మొండిది.
గవ్వ ఆందానిలేదు. గడియ పురుసతు లేదు.